

Vençuts

Per Abel Julien

L'any 1813, John James Audubon, un dels pares de l'ornitologia americana, explicava meravellat els seus encontres amb l'ocell més abundant del planeta, el colom viatger (*Ectopistes migratorius*). Audubon va descriure com un estol de més d'un km. d'amplada va sobrevolar durant tres dies seguits els cels de Louisville, Kentucky. El naturalista, amb el seu estil poètic i científic alhora, escrivia: *La llum del sol de migdia es va enfosquir com si es tractés d'un eclipsi, els excrements queien com puntets, no massa diferents dels flocs de neu i la remor contínua de les seves ales amanyagava els meus sentits i els conduïa cap al repòs*. Va calcular que aquell estol colossal estava format per l'esfereïdora xifra de 1.100 milions d'ocells. Un altre gran ornitòleg de l'època, Alexander Wilson, va comptar un segon estol de Kentucky compost per 2.230 milions d'individus. Wilson, però, va revisar les seves notes de camp i va veure que segurament s'havia equivocat: en realitat n'hi havia més!

Els viatgers de l'època expliquen com a l'hora de dinar disparaven un sol tret a l'aire i recollien més de trenta coloms i els registres de les partides de caça mostren xifres més enllà del que el raonament humà pot entendre, com el del 23 de juliol de 1860 a Grand Rapids, Michigan, que anota 235.200 coloms caçats només en aquell dia.

Els coloms viatgers migraven a la primavera i a la tardor, com és habitual en les aus migradores de l'hemisferi nord, però també eren erràtics i ningú no podia predir amb exactitud on decidrien establir-se per criar o descansar. Quan això passava, tots els homes de les poblacions de les rodalies abandonaven les seves feines, fossin grangers, llenyataires o taverners, i es dirigien cap a les colònies dels coloms, àvids per aprofitar el manà que els queia del cel. John Muir, naturalista i explorador d'Alaska i l'oest dels Estats Units, explica en la biografia de la seva joventut (*The Story of My Boyhood and Youth*) com ell i els seus amics quedaven fascinats per la bellesa delicada del colom viatger, amb les plomes del pit d'un suau color rosat que esdevenia daurat, verd maragda i escarlata cap als costats. Segons relata Muir, un coetani seu que veia l'arribada dels coloms com un regal de Déu, va dir "*I haig de confessar que la carn mai no s'havia embolcallat en un paquet tan pulcre i tan elegantment pintat*", reflectint perfectament el sentiment de la gent senzilla que veia el colom viatger purament com menjar.

Les colònies de cria, enormes, també eren profusament explotades pels humans que, armats amb llargs pals, colpejaven les branques dels arbres per fer caure els pollets, considerats una autèntica delicadesa culinària. Una famosa colònia de Wisconsin s'estenia per una àrea immensa de més de 1.000 kms quadrats i contenia 136 milions de nius. Pels volts de 1870 hi ha documentada una gran *razzia* en una colònia a l'estat de Nova York. No es detalla quants pollets es van agafar però sí que consta que es van fer servir quinze tones de gel per empaquetar-los i enviar-los al mercat.

Quaranta anys més tard, el 1914, la història del colom viatger finalitzava tràgicament i *Martha*, l'últim exemplar supervivent de l'espècie, moria al zoo de Cincinnati. Els esforços per protegir les últimes colònies salvatges havien fracassat. Les poblacions estaven disperses i no aconseguien establir colònies de cria. Els intents per criar els pocs exemplars en captivitat en zoos no reeixien, probablement pel costum d'aquesta espècie de nidificar només en grans colònies. La història del colom viatger és el paradigma de la barbàrie humana. La cobdícia, la insensatesa o, senzillament, l'estupidesa, havien portat a l'extinció una espècie que semblava indestructible, un manà caigut del cel. La del colom viatger és una de les moltes històries d'espècies animals extingides per culpa de l'acció de l'home i és especialment colpidora perquè va recaure sobre l'ocell que es considera que ha estat el més abundant sobre la capa de la terra en temps històrics, amb una població estimada de 5.000 milions d'individus.

Hi ha un altre episodi negre en la història de la nostra relació amb la natura que val la pena recordar. És el cas del dodo (*Raphus cucullatus*). El dodo era una au no voladora, maldestre en caminar i semblava un gran pollet grassonet d'un metre d'alt i vint kg de pes que vivia a l'illa de Maurici, a l'oceà Índic. Segons es pot veure en els dibuixos del segle XVII, just abans de la seva extinció, era un animal còmic i poc agraiat pels gustos estètics dels humans. De fet, es creu que el nom de dodo deriva de l'holandès "dodoor", que significa "gandul", "indolent" o de la paraula portuguesa "doudo", que vindria a significar "simple" o "babau". Fos qui fos que el va batejar, també va ser qui el va exterminar.

Els portuguesos van arribar a Maurici per primera vegada l'any 1505. A partir d'aquell moment, l'illa es va convertir en un punt de parada de vaixells que feien la ruta cap al subcontinent indi. Els mariners, després de duríssims mesos de penúries a la mar, van trobar en aquest ocell rodanxó i beneït una presa facilíssima de capturar que els calmava la gana. Desembarcaven grups d'homes armats amb garrots que sortien darrere els dodos i els mataven d'un sol cop. Segons els cronistes de l'època, aquestes partides arribaven a carregar al vaixell fins a cinquanta ocells, és a dir, la no menyspreable quantitat d'una tona de proteïna i greix. Els mariners amb més visió de futur conduïen ramats sencers de dodos vius cap al vaixell, on serien escorxats poc a poc a mesura que necessitessin consumir-los. En la noble tasca de portar una espècie a l'extinció, hi van col·laborar uns desagradables polissons dels vaixells, les rates, que quan van saltar a terra van trobar en els ous dels dodos un aliment saborós i, sobretot, fàcil d'obtenir. Els vaixells també portaven gats i gossos que tenien la missió d'exterminar rates i ratolins. Llàstima que, un cop a terra, decidissin que la carn de dodo era més gustosa que la dels rosegadors.

L'últim exemplar observat és del 1681. Més enllà d'aquesta data existeixen algunes citacions dubtoses que, en qualsevol cas, no servirien per canviar el destí de l'espècie. Per acabar-ho d'adobar, el dodo no va comptar amb l'ajuda d'un Audubon, un Wilson o un Muir que documentessin mínimament la seva biologia, tal i com va passar amb el colom viatger. L'any 1600 només

arribaven mariners i rodamóns pocapenes a la remota illa de Maurici, així que el dodo es va veure privat de ser estudiat com a espècie. És humiliant que després que l'home tingués contacte amb milers d'individus d'aquesta au, no existeixi cap exemplar naturalitzat, cap dibuix fiable científicament ni cap descripció detallada de l'anatomia de l'ocell. Només en resta un trist esquelet exposat al Museu d'Història Natural de Maurici, un parell de caps i peus a Oxford, Londres i Copenhaguen, així com una varietat d'ossos aïllats en les col·leccions d'alguns museus del món. Els estudis actuals sobre el dodo s'estan fent sobre fòssils, talment com si aquesta espècie hagués desaparegut fa milions d'anys. Com els dinosaures.

El dodo i el colom viatger, però, no estan sols en la llista d'extincions provocades per l'home. El gavot gegant va desaparèixer el 1844 després que se'n matessin centenars de milers, el segle XVIII va ser testimoni de la desaparició de desenes d'espècies de moa al Pacífic, en els anys 1870s i 1880s es calcula que es van matar més de 5 milions d'ocells per les plomes dels barrets de les senyores elegants de l'època i la llista pot continuar fins a 131 espècies d'ocells extingides des de l'any 1600, per no parlar de peixos, rèptils, amfibis i mamífers, com el conegut cas de la carnisseria del bisó americà durant la colonització de l'oest americà. Però la desgràcia no ha vingut només en temps moderns. Des del mateix moment de l'aparició de l'*Homo sapiens* a la terra, les coses van començar a anar malament pels altres habitants del planeta. Malgrat les llegendes urbanes sobre la integració amb la natura de molts pobles primitius, com els indis americans, aquestes societats ja havien provocat l'extinció de molts animals singulars. Les primeres onades de colonitzadors de les illes del Pacífic havien provocat l'extinció de gairebé tots els ocells no voladors existents. El paleontòleg David Steadman ha demostrat que les illes del Pacífic van patir l'extinció de milers d'espècies d'ocells en temps anteriors a l'arribada dels europeus. Els maoris van liquidar tots els animals que van poder a Nova Zelanda, els indonesis van exterminar, fa 14.000 anys, els ocells-elefant de Madagascar (uns *pardalets* de 3 metres d'alçada i 400 kg de pes) i els polinesis van extingir com a mínim 39 espècies d'ocells a Hawaii fa 1.500 anys, per no parlar de les extincions massives en el Carib de fa 4.000 anys.

La barbàrie, però, va arribar al seu màxim amb el desenvolupament de la civilització a Europa occidental, val a dir que no tant perquè la societat fos especialment salvatge sinó perquè la proliferació i ocupació de l'espai per part dels humans mai no havia arribat tan lluny: a partir del segle XVI i particularment durant el segle XIX, cada racó del món va ser explorat, conquerit, utilitzat i explotat en benefici propi. Els experts diuen que l'ésser humà està provocant la sisena gran extinció d'espècies en la història del planeta, comparable a la caiguda del meteorit que fa 65 milions d'anys va devastar la Terra i va extingir el noranta per cent de les espècies animals, entre elles els famosos dinosaures.

Històries com la del colom viatger o el dodo ens demostren que els recursos naturals són limitats, encara que en determinats moments puguin semblar inagotables. L'experiència ens ha fet veure que la seva explotació tindrà

continuïtat -i, per tant, ens en podrem beneficiar- només si ho fem de forma sostenible, pensant en el present però sobretot en el futur.

El colom viatger i el dodo no van morir en va. El ressò popular que va tenir l'exterminació de molts animals fou cabdal en el naixement dels moviments conservacionistes de principis del segle XX fins els nostres dies. Mai l'opinió pública no havia tingut tantíssima sensibilitat per la protecció de la natura com avui, mai no s'havia tingut tant coneixement sobre la biodiversitat del planeta com en l'actualitat i mai no s'havien dedicat tants recursos materials a la protecció del medi ambient com ara. Cal que ho aprofitem, cal una crida a la implicació de tota la societat, als governs i a les organitzacions de tota mena, però especialment a les persones, a tots i cada un de nosaltres perquè només les sinèrgies dels 7.000 milions d'habitants del planeta ens poden salvar.

El planeta Terra encara és un formidable tresor ple de vida que tenim el deure de preservar. Tenim selves i deserts que frapen els individus més insensibles, coralls farcits de peixos amb tots els colors possibles, insectes sense nom que la ciència encara no ha classificat i, en definitiva, milions de formes de vida que depenen completament del que fem nosaltres: conservem-les, perquè els ciutadans del segle XXI ja no gaudirem d'allò que ja no hi és, d'aquells que han estat vençuts. Ja no tindrem la sort de persones com John James Audubon, que es van endur a la tomba el record dels grans dies dels coloms viatgers, aquells dies quan milions d'ocells enfosquien el sol, aquells dies en què la natura, orgullosa, lluia en el seu màxim esplendor.

Aquest article ha estat guardonat amb el Segon Premi d'articles de divulgació mediambiental de la 15a edició (2011) del Premi Albert Pérez-Bastardas de la Fundació Roca i Galès